

Bc. Simona Fantová: Tchaj-wan a „Jedna Čína“: Postavení Čínské republiky z pohledu mezinárodního práva a praktické politiky. Diplomová práce, Katedra sinologie FF UK, Praha 2022

Posudek oponenta

Předložená diplomová práce si klade za cíl zhodnotit statut Taiwanu jakožto teritoria ve vztahu k Číně a reálnou náplň těchto vztahů v „praktické politice“. Autorka zpracovala velké množství různorodého materiálu a shrnuje přehledně historický vývoj postavení Taiwanu v mezinárodním systému, vnitropolitické změny s největším významem pro tuto otázku i proměny postojů taiwanské veřejnosti k otázce vlastní identity a případné nezávislosti nebo naopak sjednocení s Čínskou lidovou republikou.

Práce je rozumně rozvržená do čtyř hlavních kapitol podle převažující podotázky, kterou se autorka zabývá: historický vývoj a význam Taiwanu pro jednotlivé aktéry (Kuomintang, KS Číny, USA), přechod suverenity nad územím Taiwanu po porážce Japonska ve 2. světové válce, „praktická politika“ vůči Taiwanu (resp. politika taiwanských úřadů vůči Čínské lidové republice) a postoje taiwanské veřejnosti k otázce sjednocení a nezávislosti. Bohužel tento racionální rozvrh kazí časté prolínání až doslovné opakování některých témat napříč kapitolami, někdy i krátce po sobě v jedné kapitole (např. klišé, že Taiwan byl pro USA „nepotopitelná letadlová loď“ hned dvakrát na str. 58). V některých případech tato opakování ani nejsou zcela konzistentní (např. na str. 14 se uvádí, že původní obyvatelé Taiwanu se dělili do 16 kmenů, na str. 68 bylo těchto kmenů „zhruba půldruhého tuctu“). Obecně by bylo potřeba práci ještě jednou zredigovat pro vnitřní konzistenci a jednoznačné zařazení veškerého materiálu právě do jednoho z jejích oddílů.

Jednotlivé kapitoly jsou napsané jasně a srozumitelně. V úvodu autorka slibuje využití různorodé metodologie, často s přívlastkem „kritická“ („kritická diskurzivní analýza“, „kritické zhodnocení literatury“ a dokonce „kritická teorie“), ve skutečnosti však práce zůstává spíše na úrovni přímočaré kompilace bez výraznějšího odstupu od využitých pramenů a literatury. Kritický odstup si autorka drží od oficiálního pohledu na taiwanskou otázku politiků jak z ČLR, tak z Taiwanu, až se vnucuje otázka, zda je vůbec bere vážně nebo považuje spíše jen za účelové výmysly.

Kritický odstup od literatury asi nejvíce chybí v druhé kapitole o mezinárodně-právním postavení Taiwanu, která je prakticky založena na provokativní knize Franka Chianga *The One-China Policy: State, Sovereignty, and Taiwan's International Legal Status* a přijímá její základní tezi, že jelikož suverenita nad Taiwanem nebyla Japonskem ani Spojenými státy jakožto okupační mocností nikdy právně závazně vrácena kuomintangské vládě, z hlediska mezinárodního práva není Taiwan součástí Číny. Až v závěru práce je tato teze náležitě označena za jeden z možných pohledů, přesto je zjevné, že se s ní autorka plně ztotožňuje, a tyto „jiné pohledy“ nejsou v práci rozvedeny ani citovány (např. Gary Sheu: „No, Taiwan's Status Is Not Uncertain“, *The Diplomat*, August 8, 2014).

Chybí zejména historická kontextualizace tohoto právního argumentu, který se objevil v amerických politických prohlášeních v době korejské války (např. prohlášení prezidenta Trumana z 27. prosince 1950, kterým fakticky označil káhirskou deklaraci za nezávaznou, přestože byla zprostředkovaně začleněna do podmínek kapitulace Japonska v roce 1945) a byla jím vedena nejednoznačná textace sanfranciské mírové smlouvy USA s Japonskem i taipejské mírové smlouvy Japonska a Čínské republiky z roku 1952, jež mimochodem není v práci vůbec zmíněna. Později se ho chopili příznivci taiwanské nezávislosti, např. Ng Chiaotong v knize *Historical and Legal Aspects of the International Status of Taiwan (Formosa)*, World United Formosans for Independence, 1971.

Autorka píše, že tvrzení o neurčeném statutu Taiwanu je „absolutně nepřijatelné pro všechny zúčastněné strany“, ale fakticky je velmi přijatelné pro Spojené státy, kterým dává jakožto signatáři kapitulačního instrumentu s Japonskem alespoň teoreticky možnost disponovat se suverenitou Taiwanu dle vlastního uvážení. V zájmu vztahů s ČLR sice vláda Spojených států této možnosti nevyužívá a je asi pravda, že ji ani nechce připomínat, ale to nic nemění na tom, že ji v minulosti vytvořila a přiměla k tomu zřejmě i japonskou vládu, která v mírové smlouvě s Čínskou republikou cíleně zmiňovala pouze administrativní kontrolu a nikoliv suverenitu nad územím Taiwanu. Již z této doby pochází i technický právní argument, že suverenitu nad územím je možné předávat pouze určitým typem aktů, které v případě Japonska a Číny nikdy neproběhly, a že válečné deklarace (Káhírská a Postupimská) samy o sobě nejsou dostatečné, přestože byly začleněny do japonského kapitulačního instrumentu.

Jinak řečeno, práce naznačuje, že nejasnost právního postavení Taiwanu je jakýmsi neutrálním faktem, zpochybňujícím (v dnešní době zejména) politické nároky ČLR na toto území, stejně jako je lze zpochybnit například důkladnou analýzou historického vývoje. Ve skutečnosti je však tato právní nejednoznačnost výsledkem cílené politiky Spojených států a Japonska z doby nejostřejší konfrontace s ČLR, které se obě země v 70. letech zřekly (byť ne důsledně a dokumenty stejné právní síly, jako měly mírové smlouvy z let 1951 a 1952). Společná komuniké ČLR a Japonska a USA ze 70. let (kde se opět výslovně uznává, že Taiwan je součástí Číny) sice nemají formální podobu „teritoriální smlouvy“, ale ignorovat je jako nezávazná je opět především výrazem postoje k taiwanské otázce, nikoliv neutrální interpretací pramenů práva.

V kontrastu s pečlivou a podrobnou argumentací v druhé kapitole působí třetí kapitola, věnovaná „praktické politice“, značně povrchně. Autorka se rozhodla pro úplný historický přehled změn politiky ČLR k Taiwanu a obráceně, ve výsledku však o žádném období a žádné jednotlivé politice nepíše mnoho konkrétního, úplně se pak vytrácí slibovaná diskurzní analýza. Tato kapitola obsahuje také poměrně hodně drobných jazykových problémů (viz níže), což naznačuje, že se na ni zřejmě nedostávalo času. Nejsou zde zmíněni žádní aktéři mimo taiwanské prezidenty, přitom je pravděpodobné, že na formulaci a uplatňování politiky vůči ČLR se podíleli poradci-specialisté, o jejichž zapojení a kariérních drahách by bylo zajímavé něco říci. Personálie pak zcela chybí na straně ČLR (kromě Deng Xiaopinga a Xi Jinpinga), což by stálo alespoň za zmínku a vysvětlení.

Čtvrtá kapitola přináší zajímavá data z průzkumů veřejného mínění, nedošlo však na složitější úvahy nad tématem taiwanské identity a její konstrukce.

Autorka psala práci anglicky a celkově musím její styl pochválit jako velmi zralý a jazykově korektní. Jak jsem zmínil, zejména ve třetí kapitole jsou místa, která by si ještě zasloužila korekturu, hlavně s ohledem na umístění určitých členů a diakritiky, objevují se zde také některé nepřesnosti ve slovní zásobě (např. s. 41 „metal trash“ místo „scrap metal“) a předložkových vazbách (s. 61 „arms sales for Taiwan“ m. „to Taiwan“).

Celkově hodnotím práci jako výbornou. V diskusi bych poprosil vyjádřit se blíže k poslední zmíněnému tématu taiwanské identity – na s. 71 autorka dává do kontrastu exkluzivní čínskou a inkluzivní taiwanskou identitu, aniž by to blíže vysvětlila; není součástí taiwanské identity také vymezení se vůči Číně? Pokud je pravda, že taiwanskou identitu definují sdílené sociálně-politické hodnoty, je konstruována také evolučně jako „pokrokovější“ nebo „modernější“ než identita čínská, která pro někoho symbolizuje zaostalost a hodnotový konzervatismus?

V Praze 10.6.2022

Mgr. Ing. Jiří Hudeček, Ph.D.